

Wyrok z dnia 28 stycznia 2010 r., I CSK 249/09

Prawomocny wyrok oddalający powództwo remitenta wobec jednego z współwystawców gwarancyjnego weksla własnego może stanowić podstawę powództwa przeciwegzekucyjnego współwystawcy (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.), jeżeli uwzględnia zarzuty wspólne wszystkim współwystawcom (art. 375 § 2 k.c. i art. 47 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe, Dz.U. Nr 37, poz. 282 ze zm.).

Sędzia SN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

Sędzia SN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Bartosza T. i Krystiana L. przeciwko Michałowi T. i Jarosławowi D. o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 28 stycznia 2010 r. skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 listopada 2008 r.

uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy oddalił powództwo Bartosza T. i Krystiana L. skierowane wobec Michała T. i Jarosława D. o pozbawienie wykonalności prawomocnego nakazu zapłaty z dnia 23 lutego 2006 r. Nakaz ten wydano w postępowaniu nakazowym i zasądzono nim od powodów (dłużników wekslowych) na rzecz pozwanych (wierzycieli wekslowych) na podstawie gwarancyjnego weksla własnego kwotę 140 000 zł z odsetkami.

Pozwani Michał T. i Jarosław D. uzyskali jako wierzyciele wekslowi nakaz zapłaty przeciwko trojgu pozwany – współwystawcom weksla własnego

Bartoszewi T., Krystianowi L. i Ewelinie S. Zarzuty od nakazu zapłaty dwóch pierwszych dłużników zostały odrzucone, uwzględniono natomiast zarzuty dłużniczki Eweliny S. Uchylając nakaz zapłaty i oddalając powództwo w stosunku do niej, Sąd Okręgowy stwierdził, że leżąca u podstaw wystawienia weksla umowa pożyczki była pozorna (art. 83 § 1 zdanie pierwsze k.c.). Twierdzenia powodów, że umowa ta w istocie ukrywała inną umowę (umowę sprzedaży przedsiębiorstwa) uznane zostały za spóźnione i dlatego ich nie uwzględniono.

Wierzyciele wekslowi złożyli wniosek o wszczęcie egzekucji wobec powodów na podstawie prawomocnego nakazu zapłaty z dnia 23 lutego 2006 r. Uzasadniali powództwo przeciwegzekucyjne wystąpieniem zdarzenia przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., tj. oddaleniem powództwa wobec dłużniczki wekslowej Eweliny S. w wyniku podniesienia przez nią zarzutu pozorności umowy pożyczki. Zdaniem powodów, zarzut taki należy do grupy zarzutów wspólnych, na które mogli powołać się wszyscy dłużnicy solidarni, w tym pozostali współposiadacze weksla (art. 372 § 2 k.c.).

W ocenie Sądu Okręgowego, nakaz zapłaty został wydany na podstawie weksla i w związku z tym mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282 ze zm. – dalej: "Pr.weksl."), które stanowią *leges speciales* w relacji do przepisów kodeksu cywilnego. Powołując się na abstrakcyjny i formalny charakter zobowiązania wekslowego oraz na art. 7 i 47 Pr.weksl., Sąd stwierdził, że art. 375 § 2 k.c. nie ma w ogóle zastosowania w zakresie solidarnych zobowiązań wekslowych.

Apelacja powodów została oddalona. Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżących, że przepisy Prawa wekslowego oraz charakter prawny zobowiązania wekslowego nie wykluczają możliwości zastosowania art. 375 § 2 k.c. w odniesieniu do sytuacji prawnej solidarnych dłużników wekslowych. Według Sądu, solidarność dłużników wekslowych przewidziana w art. 47 Pr.weksl. znacząco różni się od solidarności biernej uregulowanej w przepisach kodeksu cywilnego. Pogląd ten został umotywowany w wywodzie, w którym wyeksponowano istotne, zdaniem Sądu, różnice między solidarnością dłużników wekslowych i solidarnością bierną przewidzianą w art. 366 i nast. k.c. Sąd Apelacyjny dostrzegł ponadto możliwość wzmocnienia prezentowanego poglądu także argumentami natury procesowej, postępowanie nakazowe bowiem z udziałem dłużników wekslowych rządzi się szczególnymi regułami postępowania dowodowego (art. 495 § 2 i 3 k.c.). Ponadto

Sąd uznał, że zasada niezależności podpisów na wekslu wyklucza przyjęcie, iż zarzuty subiektywne mogą mieć w ogóle charakter zarzutów wspólnych wszystkim dłużnikom wekslowym w rozumieniu art. 375 § 2 k.c., skoro bowiem treść zobowiązania wekslowego ustala się na podstawie treści weksla, zarzutami wspólnymi wszystkim dłużnikom wekslowym nie mogą być zarzuty dotyczące stosunku podstawowego.

W skardze kasacyjnej powodów podniesiono zarzuty naruszenia prawa materialnego, tj. art. 375 § 2 k.c. oraz art. 7 i 47 Pr.weksl. Skarżący wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 375 § 2 k.c., wyrok wydany na korzyść jednego z dłużników solidarnych zwalnia współdłużników, jeżeli uwzględnia zarzuty, które są im wszystkim wspólne. Niewątpliwie takim wyrokiem korzystnym jest wyrok oddalający powództwo wobec jednego z dłużników solidarnych, wydany przed lub po uzyskaniu przez wierzyciela wyroku zasądzającego wobec pozostałych dłużników solidarnych (zob. np. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 sierpnia 1965 r., III CO 9/65, OSNCP 1967, nr 3, poz. 42). Pozostaje wówczas do ustalenia, czy takie merytoryczne rozstrzygnięcie sądu zapadło w wyniku uwzględnienia zarzutów wspólnych wszystkim dłużnikom solidarnym ze względu na sposób powstania lub treść zobowiązania współzobowiązanych (art. 375 § 1 k.c.). Takimi zarzutami każdy dłużnik solidarny mógłby bronić się przed roszczeniem wierzyciela, co stanowi wyraz więzi wspólnej łączącej wszystkich dłużników solidarnych i wyrażającej się w zasadzie tzw. reprezentacji działania na korzyść pozostałych dłużników (art. 371 k.c.).

Sposób podjęcia obrony przy wykorzystaniu kategorii zarzutów wspólnych zależy już od sytuacji prawnej dłużnika solidarnego po zapadnięciu korzystnego wyroku na rzecz innego dłużnika solidarnego. Jeżeli wyrok oddalający powództwo przeciwko jednemu z dłużników solidarnych uwzględniał zarzuty wspólne wszystkim dłużnikom solidarnym w rozumieniu art. 375 § 2 k.c. i zapadł po rozstrzygnięciu zasądzającym należność od innego dłużnika solidarnego, może on stanowić podstawę wniesienia powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.; por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 sierpnia 1965 r., III CO 9/65, oraz

wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 1966 r., III CR 226/64, OSNCP 1967, nr 4, poz. 72, i z dnia 18 lipca 1974 r., III CR 133/74 nie publ.).

W rozpoznanej sprawie powstało zagadnienie, czy art. 375 § 2 k.c. może mieć zastosowanie w odniesieniu do solidarnych dłużników wekslowych w sytuacji, w której jeden z nich uzyskał korzystny dla siebie wyrok oddalający powództwo, wytoczone przez wierzycieli wekslowych przeciwko wszystkim dłużnikom wekslowym, a wobec pozostałych dłużników wekslowych wszczęta została egzekucja na podstawie prawomocnego nakazu zapłaty. Innymi słowy, czy wspomniani współdłużnicy solidarni mogą skorzystać z obrony prawnej przed egzekucją wierzycieli wekslowych rzewidzianej w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.

Nie można akceptować stanowiska Sądów *meriti* o istnieniu zasadniczych różnic konstrukcyjnych pomiędzy solidarnością bierną, przewidzianą w art. 366 i nast. k.c., i solidarnością dłużników wekslowych, uregulowaną w art. 47 Pr.weksl. W literaturze prezentowane jest niekiedy skrajne stanowisko, że solidarność w prawie wekslowym i w kodeksie cywilnym to „dwie odrębne instytucje”, nieuzasadnione jest jednak zdecydowane odróżnianie ogólnej solidarności dłużników wynikającej z przepisów kodeksu cywilnego i solidarności podmiotów zobowiązanych z weksła. Trafne jest stwierdzenie, że solidarność bierna w prawie wekslowym zawiera podstawowe elementy konstrukcyjne solidarności statutowanej w przepisach kodeksu cywilnego dla całego systemu prawa cywilnego. Można natomiast bronić poglądu, że w ramach ogólnej konstrukcji solidarności biernej pojawiają się jej różne warianty prawne, zdeterminowane przede wszystkim właściwościami określonej instytucji poprawa cywilnego, z którą solidarność bierna pozostaje funkcjonalnie związana, a więc m.in. z instytucją weksła, regułami powstania zobowiązania wekslowego i dochodzenia należności od osób zobowiązanych wekslowo. Oznacza to, że do solidarności dłużników wekslowych można co do zasady stosować art. 366 i nast. k.c. wprost lub z ewentualnymi, niezbędnymi modyfikacjami.

W literaturze występują rozbieżne poglądy co do możliwości stosowania art. 375 § 2 k.c. do dłużników wekslowych. Dominuje stanowisko wywodzące się jeszcze z okresu międzywojennego, negujące taką możliwość. Decydujące znaczenie ma tu przede wszystkim zasada samodzielności prawnej poszczególnych zobowiązań wekslowych osób zobowiązanych na podstawie weksła (art. 7 Pr.weksl.) i ustawowe, restrykcyjne ograniczenie sfery zarzutów

dłużników wekslowych wobec uprawnionego z weksła (art. 17 Pr.weksl.). Niekiedy stwierdza się ogólnie, że z racji samodzielności zobowiązania każdego z dłużników wekslowych każde z tych zobowiązań należy oceniać odrębnie pod względem prawnym. Nietrudno zauważyć, że prezentowane stanowisko prowadzi w rezultacie do eliminacji w ogóle możliwości powstania kategorii zarzutów wspólnych – w rozumieniu art. 375 § 2 k.c. – dłużników zobowiązanych wekslowo, zobowiązani bowiem dłużnicy wekslowi nie mogą w zasadzie samodzielnie powoływać się wobec wierzyciela wekslowego na zarzuty ze stosunków osobistych z wystawcą lub poprzednikiem posiadacza weksła.

W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego rozważa się możliwość stosowania poszczególnych przepisów o solidarności biernej do sytuacji prawnej podmiotów, które nie są dłużnikami solidarnymi, np. do dłużników zobowiązanych do świadczenia niepodzielnego (art. 381 k.c.) lub poręczyciela (art. 881 k.c.), którzy odpowiadają tylko „jak dłużnicy solidarni”. *De lege lata* nie można bronić stanowiska o istnieniu solidarności biernej „ogólnej” i „wekslowej”, skoro w art. 47 ust. 1 Pr.weksl. wspomina się tylko o solidarnej odpowiedzialności dłużników wekslowych. Nie ustanowiono zatem odrębnej instytucji prawnej od konstrukcji solidarności dłużników przyjętej w przepisach kodeksu zobowiązań i kodeksu cywilnego. Oznacza to możliwość stosowania do sytuacji prawnej dłużników wekslowych przepisów kodeksu cywilnego o solidarności biernej, oczywiście przy uwzględnieniu jurydycznych cech charakteryzujących i wyróżniających tę sytuację, przy założeniu, że dłużnicy wekslowi są dłużnikami solidarnymi w rozumieniu art. 366 i nast. k.c.

Powstaje pytanie, jak należy rozumieć kategorię „zarzutów wspólnych” (...) W art. 375 § 2 k.c. nie przesądzono konstrukcji prawnej stosunku obligacyjnego, w ramach którego ma dojść do powstania solidarności dłużników. Problem jest oczywisty w zakresie zobowiązań pozawekslowych ponieważ chodzi w nich o zamknięty i znany w zasadzie od początku krąg dłużników solidarnych wskazanych przez ustawę lub umowę stron (art. 369, 370 lub 441 k.c.). Krąg podmiotów odpowiadających solidarnie da się tu określić już w chwili powstania zobowiązania; co więcej, da się od razu ustalić podmiotowa konfiguracja takiej odpowiedzialności. Nie można zatem mówić o kategorii zarzutów wspólnych, jeżeli przysługują one tylko niektórym dłużnikom solidarnym, pojawiającym się w tym samym stosunku obligacyjnym (por. np. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 1966 r., III CR 226/64). Zasada uwzględniania zarzutów wspólnych ma zatem także

swój aspekt „genetyczny”, gdyż zarzuty wspólne wszystkim dłużnikom mają pojawić się w ramach tego samego stosunku obligacyjnego.

Przy takim założeniu nie można w ogóle poszukiwać zarzutów wspólnych w rozumieniu art. 375 § 2 k.c. w odniesieniu do wszystkich dłużników solidarnych ujawnionych na wekslu w różnych rolach (poza np. zarzutem nieważności samego weksla z przyczyn formalnych). Jeżeli jednak w wyniku zobowiązania się na wekslu różnych dłużników wekslowych (tzw. głównego i pozostałych) dochodzi do powstania nie jednego, ogólnego stosunku wekslowego, ale serii samodzielnych stosunków wekslowych w różnych relacjach podmiotowych (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2004 r., IV CK 712/03, OSNC 2005, nr 7-8, poz. 143), to pojawia się sugestia, że kategorię „wszystkich dłużników” można rozumieć także w sposób relatywny, tj. jedynie w ramach konkretnego, zindywidualizowanego stosunku wekslowego łączącego określone podmioty; chodzi o dłużników wekslowych zajmujących tę samą pozycję w takim stosunku wobec tego samego wierzyciela. Taka sama pozycja dłużnika wekslowego na wystawionym wekslu z reguły determinuje tożsamość lub przynajmniej podobieństwo także pozawekslowego stosunku prawnego łączącego tych dłużników z wierzycielem wekslowym, co jednocześnie rozszerza zakres możliwych zarzutów wekslowych służących obronie dłużnika. W każdym razie art. 47 Pr.weksl. nie wyklucza wspomnianego, relatywnego ujęcia pojęcia „wszystkich dłużników” wekslowych.

Z ustaleń wynika to, że powodowie byli współwystawcami weksla własnego łącznie z innym dłużnikiem wekslowym, wobec którego zapadł wyrok oddalający powództwo pozwanych. Weksel został wystawiony na zlecenie remitentów w celu zabezpieczenia wierzytelności wynikającej z umowy pożyczki (art. 720 k.c.). Treść dołączonej do weksla deklaracji wekslowej wskazuje, że wszyscy współwystawcy byli zarazem pożyczkobiorcami, a remitenci pożyczkodawcami. W toku postępowania ustalono nieważność umowy pożyczki z powodu jej pozorności i w związku z tym oddalono powództwo wierzycieli wekslowych wobec jednego z pozwanych współwystawców. Prekluzja dowodowa uniemożliwiła wierzycielom wekslowym wykazanie, że umowa nazwana przez strony "pożyczką" była w istocie umową sprzedaży przedsiębiorstwa (art. 83 § 1 zdanie drugie k.c.). W tej sytuacji należy przyjąć, że podniesiony w toku postępowania nakazowego przez jednego z współwystawców weksla zarzut nieważności umowy pożyczki (art. 83 § 1 zdanie pierwsze k.c.) z pewnością należał do kategorii zarzutów wspólnych wszystkim

współwystawcom weksla w rozumieniu art. 375 § 2 k.c.. Na zarzut taki mogli zatem powołać się wobec remitentów wszyscy współwystawcy weksla gwarancyjnego, a wyrok korzystny – zapadły na rzecz jednego ze współwystawców – mógł stanowić właściwą postawę powództwa opozycyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.), nie istnieją bowiem żadne racjonalne powody, aby odmawiać ochrony prawnej dłużnikom wekslowym, jeżeli znajdowali się w takiej samej sytuacji prawnej wobec wierzycieli wekslowych.

W konsekwencji należy przyjąć, że współwystawcy gwarancyjnego weksla własnego mogą na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. domagać się pozbawienia wykonalności wydanego przeciwko nim na rzecz remitentów prawomocnego nakazu zapłaty, jeżeli powołują się na zarzut wspólny wszystkim współwystawcom w postaci nieważności umowy podstawowej (pożyczki), leżącej u podstaw wystawienia weksla (art. 375 § 2 k.c.). Innymi słowy, prawomocny wyrok oddalający powództwo remitenta wobec jednego z pozwanych współwystawców gwarancyjnego weksla własnego zwalnia pozostałych współwystawców, gdy uwzględnią zarzuty wspólne wszystkim współwystawcom (art. 47 Pr.weksl. i art. 375 § 2 k.c.). Wyrok taki stanowić może zatem podstawę wniesienia powództwa opozycyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.).

Z tych względów uchylono zaskarżony wyrok i przekazano sprawę do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.).